

Kiss Álmos Péter:

A NATO VÁLASZA A HIBRID FENYEGETÉSRE

DOI: [10.35926/HSZ.2021.3.2](https://doi.org/10.35926/HSZ.2021.3.2)

ÖSSZEFOGLALÓ: A NATO évtizedeken át az államszövetségek közötti, akár nukleáris háborúig eszkalálódó hagyományos konfliktusra koncentrált. E paradigmába nehezen illeszthető be a hibrid hadviselés, mert a támadó a háborús küszöb alatt tartja műveleteit. A hibrid kihívásokat modellező NATO-gyakorlatok megmutatták, hogy a szövetségnek meg kell találnia a háborús küszöb alatti intézkedések lehetőségét is. Alapvető változásokra van szükség a Szövetség működésében ahhoz, hogy egy jól végrehajtott hibrid támadás esetén a washingtoni szerződés 5. cikkelye érvényesíthető legyen. A NATO hibrid hadviselési stratégiájában a megtámadott tagállam feladatai a támadás felismerése, a támadó azonosítása és a védekezés első intézkedései – a Szövetség azonban ezekhez csak korlátozott segítséget tud nyújtani. Ezért egy hibrid támadás során az egyes tagállamok felkészültsége még fontosabb, mint egy hagyományos erővel és eszközökkel vívott konfliktusban. A NATO hibrid hadviselési stratégiája három lábon áll: készenlét, elrettentés, védekezés (preparedness, deterrence, defence). A tanulmány ismerteti azokat az intézkedéseket, amelyeket a NATO a sikeres felkészüléshez, elrettentéshez és védekezéshez javasol.

KULCSSZAVAK: hibrid hadviselés, állam hatalmi eszközei, DIME, társadalmi alrendszerek, PMESII

BEVEZETÉS

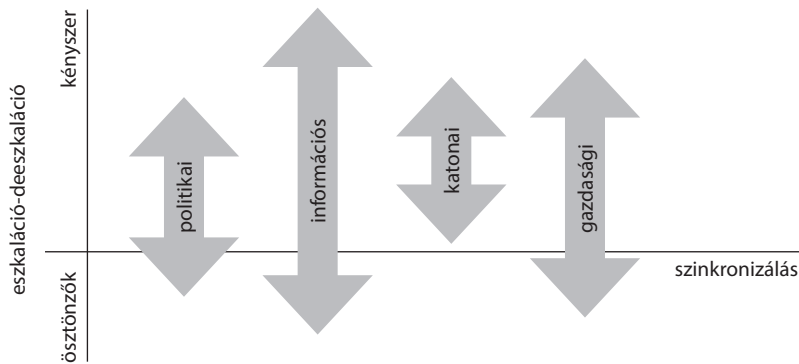
A NATO ma olyan katonai erővel rendelkezik, amely bármilyen hagyományos konfliktusban nagy valószínűséggel győzne, ezért a jelenlegi világrendet megváltoztatni akaró államok és nem állami szereplők céljaik megvalósítása érdekében kénytelenek elsősorban a nemzeti hatalom politikai, gazdasági és információs eszközeit alkalmazni.¹ Ha erőt is alkalmaznak, azt igyekeznek a háborús küszöb alatt tartani, és így háborús jellegű eredményeket elérni nyílt háború kockázata nélkül. A politikai és a katonai vezetés megzavarására, a döntési mechanizmusok megbénítására törekszenek, és olyan helyzetet teremtenek, amelyet a megtámadott állam kénytelen, a nemzetközi közösség pedig hajlandó elfogadni.

Az érdekérvényesítés e formája hibrid hadviselés néven került a NATO fogalomtárába. Sem maga a kifejezés, sem a hadviselésnek az a formája, amelyet leír, nem új.² A katonai

¹ A NATO-doktrína a nemzeti hatalom eszközeit négy kategóriába sorolja: diplomáciai, információs, katonai és gazdasági. Ezek az államnak olyan erőforrásai és képességei, amelyekkel kedvező irányban tudja befolyásolni a nemzetközi környezetet, valamint olyan körülményeket tud teremteni és fenntartani, amelyek az alapvető nemzeti érdekeket szolgálják. A NATO-doktrína az eszközökre gyűjtőnévként a DIME (Diplomacy, Information, Military, Economics) betűszót alkalmazza. AJP-5 – Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations. NOS, 05. 2019, 1–11. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/837082/dcdc_doctrine_nato_planning_of_ops_ajp_5.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

² A kifejezést W. J. Nemeth amerikai tengerészgyalogos őrnagy mestertérzése vezette be a hadtudományba. William J. Nemeth: Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare. Monterey: Naval Postgraduate School, 06. 2002. <https://core.ac.uk/download/pdf/36699567.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 06.)

erő és a nem katonai eszközök integrált alkalmazása, az ellenfél gyengeségeinek támadása, a propaganda, a gazdasági eszközök, a félvezetés, a szabotázs mindig részei voltak a hadviselésnek.³ Az új elem a 21. századi technológia (elsősorban a valós idejű információ és a gyors, olcsó, mindenhova elérő tömegkommunikáció), amely lehetővé teszi, hogy a támadó az egyes hatalmi eszközök erőteljesebb vagy kevésbé intenzív alkalmazása mellett az eszközök szinkronizált alkalmazásával azok hatásait integrálni is tudja, ugyanakkor az egyes eszközök intenzitásával a háborús ingerküszöb alatt marad (1. ábra). Hatalmi eszközeivel a támadó a társadalom alrendszerében⁴ azonosított kritikus gyengeségeket veszi célba.⁵

1. ábra A hatalmi eszközök integrált és szinkronizált alkalmazása (Készítette a szerző)

A NATO Oroszországnak az Ukrajna elleni műveletei nyomán kényszerült arra, hogy komolyan foglalkozzon a hibrid hadviselés kihívásaival. A 2014. évi walesi csúcstalálkozó két fő veszélyforrást azonosított.

Keleten Oroszország újraéledő nagyhatalmi ambíciói megkérdőjelezik a nemzetállamok területi szuverenitásának és a határok sérthetlenségének nemzetközi doktrínáját. Igyekezik hátráltatni az európai politikai és gazdasági integrációt és megbontani az euroatlanti politikai és katonai szövetséget annak érdekében, hogy átformálja a nemzetközi politikai és biztonsági környezetet, visszanyerje korábbi befolyását és vezető szerepét.

Délen a nemzetközi dzsihád nevében erős nem állami szereplők támadják a Közel-Kelet, Észak-Afrika és a Száhel ingtag államait, nyomort, pusztulást, súlyos helyi fegyveres konfliktusokat és tömeges migrációt hagynak maguk után. Ideológiájuk lassan behálózza az európai muszlim közösségeket, ami a külső fenyegetés mellett belbiztonsági kihívást is jelent.⁶

³ Simicskó István: A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. *Hadtudomány*, 2017/3–4., 3–16. http://mht.eu/hadtudomany/2017/2017_3-4/Ht_201734_5-18.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 02. 06.)

⁴ A NATO-doktrína hat társadalmi alrendszert különböztet meg: politikai, katonai, gazdasági, társadalmi, információs és infrastruktúra alrendszereket. A doktrínában az összetevők rövidítése PMESII (Political, Military, Economic, Social, Infrastructure, Information). *Comprehensive Operations Planning Directive*. SHAPE, 04. 10. 2013, 1–8. <https://www.cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 06.)

⁵ A hibrid hadviselés jellemzőit részletesen ismerteti Kiss Álmos Péter: A hibrid hadviselés természetrajza. *Honvédségi Szemle*, 2019/4., 17–37. <https://honvedelem.hu/images/media/5f58be696dc30542944535.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 09.)

⁶ Uwe Hartmann: The Evolution of the Hybrid Threat, and Resilience as a Countermeasure. *Research Paper No. 139*. NATO Defense College, Rome, 09. 2017. <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=527> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 09.); Julio Miranda Calha: Hybrid Warfare: NATO's New Strategic Challenge? *NATO Parliamentary Assembly*, 10. 10. 2015. <https://www.nato-pa.int/sites/default/files/documents/2015%20-%20166%20DSC%2015%20E%20BIS%20-%20HYBRID%20WARFARE%20-%20CALHA%20REPORT.docx> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 09.)

A NATO stratégiájának fókuszában évtizedeken át az államszövetségek közötti, nagy léptékű, hagyományos erővel és eszközökkel vívott, akár nukleáris csapásokig eszkalálódó háború állt. Ehhez igazodott a döntési mechanizmus és a szervezeti struktúra is. E paradigmába – amely a Szovjetunió felbomlása és a Varsói Szerződés megszűnése ellenére a mai napig érvényes – nehezen illeszthető be a hibrid hadviselés. A NATO kidolgozta ugyan a hibrid hadviselés elleni stratégiáját,⁷ melyet 2015. decemberben a tagállamok el is fogadtak,⁸ de ez egyelőre inkább folyamatban lévő munkának tekinthető, semmint kiforrott, sikert ígérő stratégiának. Különösen a kinetikus küszöb alatti közös védelemi intézkedések kidolgozatlanok.⁹

Egy jól megtervezett és végrehajtott hibrid támadás hosszú ideig a Szövetség döntéshozóinak ingerküszöbe alatt maradhat: amit egy megtámadott állam vezető politikusai súlyos és a nemzet biztonságát fenyegető támadásnak értékelnek, az jelentéktelennek és kezelhetőnek tűnhet egy 1000 kilométerrel távolabbi szövetséges állam fővárosában. Még akkor is nehéz lehet a szövetségeseket meggyőzni arról, hogy a támadás az 5. cikkely hatálya alá tartozik, ha egyébként elismerik, hogy támadás történik, és a támadó kiléte is elég nagy biztonsággal megállapítható. Ezért kétséges (vagy inkább valószínűtlen), hogy egy hibrid támadás esetén ma érvényesíthető lenne a washingtoni szerződés 5. cikkelye.¹⁰ A megtámadott állam legfeljebb konzultációt kezdeményezhet a 4. cikkely alapján, ami a cselekvési változatok kidolgozásának első lépése lehet. E konzultáció időigényes, és lehetőséget nyújt a támadónak műveletei finomhangolására.

A NATO HIBRIDELLENES STRATÉGIÁJA

A fenyegetés jellegéhez hasonlóan a válasznak (védekezésnek) is ötvöznie kell a politikai, a katonai és a nem katonai területeket. Ennek részei a politikai kohézió, a NATO együttműködése más nemzetközi szervezetekkel, a hírszerzés és a korai előrejelzés megerősítése, a NATO felkészítése a jövő konfliktusaira, felkészülés a teljes spektrumú műveletekre, a rugalmasság, a gyorsaság és a reagálóképesség javítása. A szervezeti struktúrát, az eljárásokat és a fejlesztéseket az új kihívásokhoz kell igazítani. Újra kell gondolni az 5. cikkelyt, igazodva a modern világ követelményeihez. A stratégia alapelve, hogy a fenyegetett vagy megtámadott tagállam feladata felismerni a támadást, azonosítani a támadót, és megtenni az első védelmi intézkedéseket.¹¹ Maga a stratégia három lábón áll: *készenlét, elrettentés, védekezés* (preparedness, deterrence, defence).¹²

Annak érdekében, hogy mind a Szövetség, mind az egyes tagállamai készen álljanak a hibrid támadások elhárítására, a NATO-ban 2017-ben létrehozták az Össz nemzeti Hírszerző és Biztonsági Főosztályt (*Joint Intelligence and Security Division – JISD*). A főosztály hibrid

⁷ NATO's response to hybrid threats. NATO E-Library, 08. 08. 2019. https://www.NATO.int/cps/en/NATOhq/topics_156338.htm (Letöltés időpontja: 2020. 12. 09.)

⁸ A stratégiát lásd bővebben Szőke Diána: A NATO válaszai a hibrid hadviselésre. Honvédségi Szemle, 2019/4., 3–16. <https://honvedelem.hu/images/media/5f58be69abe13250603970.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 09.)

⁹ Michael Rühle: NATO's Response to Hybrid Threats. Information Series Issue No. 148. National Institute for Public Policy, 04. 11. 2019. <https://www.nipp.org/wp-content/uploads/2019/11/IS-448.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 09.)

¹⁰ Katie Abbott: Understanding and Countering Hybrid Warfare: Next Steps for the North Atlantic Treaty Organization. University of Ottawa, Ottawa, 23. 03. 2016., 18. <https://ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/34813/1/ABBOTT%2C%20Kathleen%2020161.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 09.)

¹¹ NATO and New Ways of Warfare: Defeating Hybrid Threats. Konferencia, NATO Defense College, 29–30. 04. 2015. NDC Conference Report; Research Division – NATO Defense College; No. 03/15 – 05. 2015, Rome, 7–12. <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=453> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 09.)

¹² NATO's response to hybrid... i. m.

fenyegetésekkel foglalkozó elemzőrészlege minősített és nyílt források alapján elemzi a hibrid tevékenységek teljes spektrumát, és a lehetséges fenyegetésekről tájékoztatja a döntéshozókat. A hibrid hadviselés számos területével (például dezinformáció, kibernetikus fenyegetések, energiabiztonság) más NATO-főosztályok is foglalkoznak. Ezen túlmenően a NATO több kiválósági központja (Stratégiai Kommunikációs Központ – Riga, Kibervédelmi Központ – Tallinn, Energiabiztonsági Központ – Vilnius), valamint az Európai Unió Hibrid Fenyegetések Elleni Védekezés Központja is foglalkozik a hibrid fenyegetések elemzésével, és azok kezelésére javaslatokat terjeszt elő.

A hibrid fenyegetések elrettentése érdekében a NATO szorosabbra fűzte együttműködését az Európai Unióval és más partnerekkel, valamint kilátásba helyezte a NATO Alapokmány 5. cikkely (közös védelem) érvényesítését hibrid támadás esetén is.¹³ Ezen túlmenően elrettentő erőt hozott létre – ez jelenleg elsősorban hagyományos képességeket és erőket jelent. Az ukrajnai események után kidolgozott egy készenléti tervet (*Readiness Action Plan* – RAP), a balti államokba és Lengyelországba pedig egy-egy többnemzeti zászlóalj-harccsoportot telepített – ez a megerősített előretolt jelenlét (*Enhanced Forward Presence* – EFP). Létrehozott továbbá egy gyorsreagálású többnemzeti alkalmi harci köteléket (*Very High Readiness Joint Task Force* – VJTF), amely napokon belül bevethető. Az EFP-erők és a VJTF gyors megerősítését a kelet-európai államokba telepített több NATO erőintegráló egység (*NATO Force Integration Unit* – NFIU) segíti.

Ha az elrettentés nem eredményes, a NATO kész segítséget nyújtani a védekezéshez. A segítség egyik formáját a hibridellenes támogatócsoportok (Counter Hybrid Support Teams) jelentik, amelyek a megtámadott állam kérése alapján célzott segítséget tudnak nyújtani a támadásra adandó válasz kidolgozásához.¹⁴ Kinetikus műveletekkel szemben azonnal reagálhatnak (a nemzeti csapatok mellett) az előretolt jelenlét zászlóaljai, és az 5. cikkely érvényesítése esetén a VJTF és további erősítés érkezik a megtámadott államba.¹⁵ A hibrid kihívásokat modellező NATO-gyakorlatok megmutatták, hogy a Szövetségnek meg kell találnia a kinetikus küszöb alatti közös védelmi intézkedések lehetőségét is.¹⁶

HIBRID TÁMADÁS VISSZAVERÉSE

Egy hibrid támadás visszaveréséhez összetársadalmi egyetértésen alapuló nemzeti hibridvédelmi stratégiára van szükség, amely összevonja a társadalom erőforrásait és kihasználja a demokrácia társadalmi erejét és kulturális tőkét. A társadalmi egyetértés csak akkor lehetséges, ha a fenyegetettség értékelésében és a védelmi intézkedések kidolgozásában és végrehajtásában a biztonsági erők (rendőrség, titkosszolgálatok, fegyveres erők) és a közigazgatás mellett részt vesznek a magánszektor, a civil szervezetek és a közéletben részt

¹³ Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11–12 July 2018. NATO E-Library, 11. 07. 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (Letöltés időpontja: 2020. 12. 09.)

¹⁴ Az első hibridellenes támogatócsoportot 2019 novemberében vetették be Montenegróban az orosz felforgató tevékenység elhárítására. Slobodan Lekic: First NATO counter-hybrid warfare team to deploy to Montenegro. Stars and Stripes, 08. 11. 2019. <https://www.stripes.com/news/first-nato-counter-hybrid-warfare-team-to-deploy-to-montenegro-1.606562> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 09.)

¹⁵ NATO's response to hybrid... i. m.

¹⁶ Rühle: i. m.

venni akaró polgárok is.¹⁷ Értelmszerűen a NATO-stratégiában meghatározott készenlét, elrettentés és védekezés nem különálló, egymást követő tevékenységek, hanem a nemzeti hibridellenes stratégia integrált, egymást kiegészítő elemei.¹⁸

Egy nemzeti hibridellenes stratégia első és alapvető célja a *kormányzás folyamatosságának fenntartása és az önálló tevékenységi képesség megőrzése* kell legyen. Ez nemcsak a kormány és a társadalom alapfunkcióit érő hibrid támadások elleni védekezés alapja, de a további célok alapfeltétele is.

Nehezebben megvalósítható cél a *hibrid támadás elrettentése*. Az önálló tevékenységi képesség megőrzése is meggyőzheti a támadót, hogy a sikerért túl magas árat kell fizetnie, de az elrettentés többet jelent, mint a magas színvonalra felfejlesztett nemzeti ellenálló képesség. Meg kell győzni a támadót, hogy a védekező fél képes és kész visszavágni és fájdalmas veszteségeket okozni.

A legtöbbet követelő stratégiai cél: *kivédeni a támadást és megakadályozni a támadó további agresszív lépéseit*. Erre az elrettentésen túli válaszra szükség lehet, mert a támadó várhatóan csak akkor fogja megváltoztatni agresszív magatartását, ha olyan válaszcsoportok érik, amelyek a támadástól várt haszonnál nagyobb áldozatot követelnek.

Mivel a kritikus gyengeségek minden államban mások és a támadások intenzitása is széles skálán mozoghat, ezért kevés konkrét javaslatot lehet tenni arra, hogy egy állam hogyan készüljön fel a hibrid támadás elleni védekezésre. Az orosz, a kínai, a pakisztáni és más hibrid műveletek alapján azonban helyénvaló néhány általános irányelv megfogalmazása. Az alábbiakban röviden ismertetett intézkedéseket súlyozni lehet a potenciális támadók és a kritikus gyengeségek azonosítása alapján.¹⁹

A készenlét

A megbízható *helyzetelemzés* érdekében azonosítani kell a potenciális támadókat, elemezni kell szándékaikat és képességeiket, másfelől fel kell mérni a társadalom alrendszerének kritikus gyengeségeit. Az azonosítás és elemzés értelmszerűen a felderítő- és elhárító szervezetek és a védelmi és külügyi tárcák feladata; a kritikus gyengeségek felmérésében viszont valamennyi kormány szervnek részt kell vennie, mert ezeknek van részletekbe menő rálátásuk a hatáskörükbe tartozó szektorokra.

A kritikus gyengeségek azonosításához jó támpont a NATO-doktrínában PMESII betűszóval meghatározott hat társadalmi alrendszer, nevezetesen a politikai, a katonai, a gazdasági, a társadalmi, az információs és az infrastrukturális alrendszerek (Political, Military,

¹⁷ NATO and New Ways of Warfare... i. m.; Aapo Cederberg – Pasi Eronen: How can Societies be Defended against Hybrid Threats? Strategic Security Analysis, 09. 2015. No. 9, Geneva Center for Security Policy. https://s3.us-east-2.amazonaws.com/defenddemocracy/uploads/documents/GCSP_Strategic_Security_Analysis_-_How_can_Societies_be_Defended_against_Hybrid_Threats.pdf; Patric J. Cullen – Erik Reichborn-Jennerud: Understanding Hybrid Warfare. MCDC project, 01. 2017. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mdcc_hybrid_warfare.pdf; Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to Do? Konferencia, Stockholm, 14–15. 11. 2017. <http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1186265/FULLTEXT01.pdf>; Sean Monaghan et al.: Countering Hybrid Warfare. MCDC project, 03. 2019. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/784299/concepts_mdcc_countering_hybrid_warfare.pdf (Letöltések időpontja: 2021. 02. 09.)

¹⁸ Monaghan et al.: i. m.

¹⁹ Az intézkedéseknek akkor is jelentős hozadéka van, ha nem kell hibrid támadástól tartani: hozzájárulnak a társadalmi egyensúlyhoz, a gazdasági stabilitáshoz, a természeti csapások kezeléséhez.

Economic, Social, Infrastructure, Information) elemző értékelése. A potenciális támadók azonosítása és a kritikus gyengeségek felmérése nehéz és politikai szempontból érzékeny feladatok: könnyű egy állami szervezetre vagy akár egyes személyekre – akár indokoltan, akár nem – ráfogni a kötelességmulasztást, mert úgymond nem jártak el kellő gondossággal.

A potenciális támadók képességei és a saját kritikus gyengeségek azonosítása alapján kell meghatározni azokat az objektív indikátorokat, amelyek idejekorán jelzik a hibrid támadást. A hírszerző szervezetek számára rutinfeladat a potenciális ellenfél képességeinek az elemzése és a magatartásának folyamatos figyelése, ezek alapján a normál állapotnak megfelelő alaphelyzet azonosítása, valamint a támadó szándékot jelző tevékenységek felismerése és elemzése. Mivel egy hibrid támadás elsősorban nem katonai eszközökkel történik, elsősorban nem katonai célpontokra irányul, és a támadó igyekszik észrevétlen maradni, az indikátoroknak is le kell fedniük a társadalom valamennyi alrendszerét, és nagyon érzékenyeknek kell lenniük. Meg kell határozni az egyes indikátorok küszöbértékeit is, mivel a kormány valószínűleg nem lesz képes minden egyes hibrid incidensre válaszolni; el kell dönteni, hogy milyen szintig tűrhető egy támadás és mikor indokolt a válasz. Bár a küszöbértékeket a PMESII alrendszereihez lehet igazítani (attól függően, hogy melyik alrendszerben milyen kritikus gyengeségeket azonosítottak), a hibrid műveletekre jellemző szinergia megköveteli a fenyegetések rendszerszerű elemzését.²⁰

A hírszerző szervezeteknek a hiteles helyzetértékelés érdekében folyamatosan figyelniük kell az indikátorokat és tájékoztatniuk kell a kulcsfontosságú szereplőket, akiknek köre lényegesen szélesebb, mint az egyébként szokásos szűk nemzetbiztonsági döntéshozói kör. A tájékoztatás alapján készülő helyzetértékelés bizonyos elemeit nyilván indokolt minősített információként kezelni, de az össztársadalmi hibridvédelmi stratégia csak akkor lesz valóban össztársadalmi, ha azt a társadalom részleteiben is megismerheti, végrehajtásában részt vehet.²¹

Az erős elhárító szervezet a hibrid műveletek elleni védekezés első vonala. A hibrid műveletek akkor sikeresek, ha a támadó részletes és naprakész ismeretekkel rendelkezik a megtámadott állam kritikus gyengeségeiről. A szükséges információk jelentős része nyílt forrásokon keresztül is hozzáférhető, de bizonyos ismereteket csak ügynökök útján vagy minősített rendszerek feltörésével lehet megszerezni. Ezen túlmenően kulcsszerepet betöltő tisztviselők korrumpálása, az infrastruktúra szabotálása és számos más aktív tevékenység is része a hibrid támadásnak. Az elhárító szervezet feladata megóvni a létfontosságú információkat és akadályozni az ellenfél ügynökeinek tevékenységét, megakadályozni, hogy a támadó naprakész információkat szerezzen folyamatban lévő műveletei sikeréről.²²

Létre kell hozni egy olyan *stratégiai kommunikációs struktúrát*, amely képes gyorsan kidolgozni egy olyan narratívát, amely meggyőzőbb, mint a támadó propagandatevékenysége, és a támadó zavaró tevékenysége ellenére képes minden médiacsatornán folyamatosan elérni a kulcsfontosságú közönségeket – a hazai közvéleményt, a szövetséges államok döntéshozóit és közvéleményét, a nemzetközi közösség döntéshozóit és közvéleményét, valamint lehetőség szerint a támadó közvéleményét.

A *nemzeti ellenálló képesség* a társadalom képessége arra, hogy elviseljen súlyos megrázkódtatásokat, alkalmazkodjon azokhoz, majd gyorsan talpra álljon és visszatérjen a normál állapothoz. A NATO a 2016. évi varsói csúcstalálkozón határozta meg a nemzeti ellenálló képesség kritikus alapkövetelményeit, amelyek a közös védelem nélkülözhetetlen

²⁰ Monaghan et al.: i. m. 19–22.

²¹ NATO and New Ways of Warfare... i. m.

²² Cederberg–Eronen: i. m.

feltételei. Ezek: a működőképes kormányzat; a folyamatos energiaszolgáltatás; a képesség nagy tömegek mozgásának szabályozására; a megbízható víz- és élelmiszer-ellátás; a képesség a tömeges sérülések ellátására; az ellenálló kommunikációs rendszerek; az ellenálló közlekedési infrastruktúra.²³ A magas színvonalra fejlesztett nemzeti ellenálló képesség és rugalmasság egy hibrid támadás esetén a védekezés fontos eleme, mert megnehezíti a támadó feladatát. De a hibrid fenyegetéssel szemben nem elég csak a nemzeti ellenálló képesség NATO-fogalmát alkalmazni, és annak hét pillérére alapozni a védelmet: a tágabban értelmezett fogalomkörbe tartozik a nemzeti identitás, szolidaritás és egység fenntartása, valamint a demográfiai ellenálló képesség is.

Egy hibrid kihívás a társadalmi alrendszerek gyenge, sebezhető pontjait (a társadalom megosztottságát, a kisebbségek sérelmeit, a politikai polarizációt, a korrupciót stb.) veszi célba. Ezért önmagukban az állam intézményei – az állam rendelkezésére álló erőforrások ellenére – nem elegendőek a hatékony védekezéshez. Az össztársadalmi jellegű támadásra össztársadalmi választ kell adni, amihez nélkülözhetetlen a *társadalom mozgósítása*. A mozgósítás alapja a lehető legszélesebb körű tájékoztatás. Mindenképpen indokolt megosztani a potenciális támadóra vonatkozó információkat és a tervezett védekezés legtöbb részletét, mert csak így lehet megvalósítani az össztársadalmi egyetértést.²⁴

A hibrid támadások elleni védekezésben rendkívül fontos szerep jut a magánszektornak. A gazdasági élet szereplői a hibrid támadó kiemelt célpontjai, mert rajtuk keresztül nyílik lehetősége a gazdasági alrendszer támadására. A legtöbb NATO-tagállamban ma a kritikus infrastruktúra jelentős része (akár 90%-a is) magánkézben van, és a magánvállalkozások számtalan olyan feladatot is ellátnak, amelyek valójában az állam felelősségi körébe tartoznak. Továbbá egyes államokban olyan erős a gazdasági koncentráció, hogy már egy-két nagy vállalkozás működésének akadozása is jelentős zavart okozhat az ország gazdasági életében.²⁵

Ezért e gazdasági szereplőket be kell vonni a felkészülésbe és a védekezésbe. A tulajdonosok első és legfontosabb szempontja a profittermelés. Ennek rendelik alá biztonsági intézkedéseiket is, ami hozzájárulhat a kritikus gyengeség kialakulásához. A kommunikációs hálózatok támadása esetén például csökkenhet a sávszélesség, ilyenkor a szolgáltató üzleti érdeke – a bevétel szinten tartása miatt – viszont az, hogy a szolgáltatás a lehető legtöbb ügyfél számára továbbra is elérhető legyen. A nemzeti ellenálló képesség követelménye viszont azt diktálja, hogy az állami hatóságok a sávszélesség csökkenése esetén automatikusan prioritást élvezzenek akár annak révén is, hogy az alacsonyabb prioritású ügyfelek számára szünetel a szolgáltatás. Egyszerű dolog törvényben előírni, hogy gazdasági tevékenysége mellett a magánszektornak hozzá kell járulnia a védekezéshez is, de sokkal jobb eredményre vezet, ha az állam együttműködésre törekszik, ösztönzőket – például adókedvezményt – ajánl, ellenőrzi és koordinálja a vállalkozások tevékenységét, és csak utolsó eszközként alkalmazza a törvényi kényszert.

²³ Hasit Thanky: Resilience and Civil Preparedness in a Changing Security Environment: A NATO Perspective. In: Peter A. Kiss (ed.): National Resilience: Opportunities and Challenges in a Changing Security Environment. Konferencia, Budapest, 2018. 05. 9–10. https://htkh.mil.hu/kiadvanyok/national_resilience_proceedings.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 02. 10.)

²⁴ Cederberg–Eronen: i. m.

²⁵ Jarno Limnéll: Countering Hybrid Threats: Role of Private Sector Increasingly Important – Shared Responsibility Needed. Hybrid CoE, Helsinki, 28. 03. 2018. <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-strategic-analysis-6-countering-hybrid-threats-role-of-private-sector-increasingly-important-shared-responsibility-needed/> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 10.)

A *civil társadalom*²⁶ és a közéletben aktív szerepet vállaló polgárok bevonása a védekezésbe megnehezíti a hibrid támadó feladatát. Az érdekvédő és jótékony szervezetek, aktivisták, tényfeltáró újságírók tevékenysége időnként kellemetlen és bosszantó lehet a politikai elit, a gazdasági élet meghatározó szereplői és a közigazgatás egyes szereplői számára, egyes nemzetközi szervezetek tevékenysége pedig kifejezetten káros is lehet. Ugyanakkor hozzájárulnak a demokrácia intézményeinek működéséhez azzal, hogy nyilvánosságra hozzák a társadalmi élet visszásságait, a sérelmeket, a visszaélést a hatalommal, a korrupciót, a bürokrácia melléfogásait és az igazságszolgáltatás hiányosságait, valamint próbálják kikényszeríteni azok korrigálását. Ez nehéz társadalmi terepet teremt a támadó számára, mert a politikai és a gazdasági folyamatok átláthatósága egyáltalán nem kedvez a hibrid műveletek sikerének.²⁷

A társadalom mozgósítása során különösen nagy figyelmet kell fordítani az *etnikai és a vallási kisebbségek* integrálására a befogadó társadalomba. Ellenkező esetben a támadó ki tudja használni az elidegenedett kisebbség sérelmeit – akár valóságok, akár képzeltek, akár mesterségesen generáltak. Az így fellázított kisebbség egyrészt a hibrid tevékenység helyi erőforrásként afféle ötödik hadoszlop szerepet tölthet be, másrészt a hibrid támadás ürügyeként is szolgálhat: a támadó a kisebbség jogainak védelmével indokolja támadását. Oroszország politikájában például hangsúlyos elem a honfitárs-politika: mind a Grúzia elleni, jórészt hagyományos erővel és eszközökkel vívott háborúban, mind az Ukrajna elleni műveletekben, mind pedig a balti államok nem különösebben burkolt fenyegetésében az érintett országok orosz nyelvű és identitású lakosságának védelme az egyik ürügy.²⁸

A hibrid konfliktusok a békeállapot (fehér) és a nyílt háború (fekete) közötti társadalmi-politikai térben, a „szürke zónában” zajlanak: az államok távolról sem békés, de mégis a háborús küszöb alatti eszközökkel és eljárásokkal igyekeznek érvényesíteni érdekeiket, mert nem áll érdekükben a nyílt háborúig történő eskaláció.²⁹ De akár azért, mert a támadó számításába hiba csúszik, akár azért, mert a megtámadott állam létfontosságú érdekei sérülnek, az eskaláció lehetősége fennáll. Oroszország például valószínűleg nem akarta a korlátozott háború szintjéig elvinni a kelet-ukrajnai műveleteket, de amikor a körülmények

²⁶ A társadalmi élet állami intézményektől független területe: jótékony szervezetek, klubok, önkéntes csoportosulások, független egyházak és más nem állami intézmények komplex és dinamikus változó együttese, melyek állandó feszültségben vannak egymással és a kormánnyal. John Keane: *Civil Society, Definitions and Approaches*. In: Helmut Anheier – Stefan Toepler (eds.): *International Encyclopedia of Civil Society*. Springer Science+Business Media, Berlin, 2010, 461–454. http://www.johnkeane.net/wp-content/uploads/2009/01/jk_civil_society_definitions_encyclopedia.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 02. 11.)

²⁷ Mikael Wigell: *Democratic Deterrence: How to Dissuade Hybrid Interference*. Finnish Institute of International Affairs, Helsinki, 09. 2019. https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2019/09/wp110_democratic-deterrence.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 02. 11.)

²⁸ Rác András: *Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában*. KKI-Tanulmányok, 2014. <https://docplayer.hu/6612943-Oroszország-hibrid-haboruja-ukrajnaban.html>; Charles King – Neil J. Melvin: *Diaspora Politics: Ethnic Linkages, Foreign Policy, and Security in Eurasia*. *International Security*, Winter 1999/2000, 108–138.; Orysia Lutsevych: *Agents of the Russian World – Proxy Groups in the Contested Neighbourhood*. Chatham House, London, 04. 2016. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2016-04-14-agents-russian-world-lutsevych.pdf>; Seth B. Neville: *Russia and Hybrid Warfare: Identifying Critical Elements in Successful Applications of Hybrid Tactics*. Naval Postgraduate School, Monterey, 12. 2015. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/47827/15Dec_Neville_Seth.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2021. 02. 11.)

²⁹ John Chambers: *Countering Gray-Zone Hybrid Threats: An Analysis of Russia's 'New Generation Warfare' and Implications for the US Army*. West Point, Modern War Institute, 10. 2016. <https://mwi.usma.edu/wp-content/uploads/2016/10/Countering-Gray-Zone-Hybrid-Threats.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 02. 11.)

azt szükségessé tették, kész volt átlépni a háborús küszöböt.³⁰ Történelmi példaként megemlíthető, hogy 1947-ben Pakisztán arra számított, hogy erővel, de a háború kockázata nélkül annektálni tudja Dzsammút és Kasmírt, de alábecsülte India reagálóképességét. Amikor indiai csapatok szálltak szembe a pakisztáni irreguláris erőkkel, a konfliktus rövid idő alatt korlátozott, de nagy intenzitású, elsősorban reguláris erőkkel vívott háborúvá vált.³¹

Az eszkaláció lehetőségére tehát fel kell készíteni mind a *biztonsági erőket*, mind a fegyveres védelmet felügyelő, civil kontrollt megvalósító politikai vezetést. A felkészítés része lehetséges foratókönyvek kidolgozása és gyakorlása, az együttműködés gyakorlása a különböző – és általában egymástól elszigetelten működő – szervezetek között, az együttműködés a szövetségesekkel, a NATO nemzeti ellenálló képességi követelményeinek teljesítése.

A hibrid konfliktus eszkalációja esetén különösen fontos szerepet tölthetnek be a területvédelmi tartalékos erők. Mivel lakóhelyük körzetében teljesítenek szolgálatot, ismerik a helyi körülményeket, azonnal azonosítják az idegeneket és a normál állapottól eltérő tevékenységet. Mozgósításukkal meg lehet valósítani az állam hatalmának állandó jelenlétét az ország egész területén. Nem véletlen, hogy a hibrid kihívásnak leginkább kitett államok – így a balti államok, Lengyelország, Vietnám – jelentős erőforrásokat különítenek el milíciáik szervezésére és fenntartására.³²

Az elrettentés

Egy hibrid támadással szemben *az elrettentés* a legfontosabb eszköz, mert a várható haszonhoz képest megnöveli a kockázatot a támadó számára, és ezzel megakadályozhatja a támadás végrehajtását. A hibrid hadviselés komplikációi következtében a megtámadott államnak is szüksége van a támadáshoz, a támadóhoz és az adott helyzethez igazított, háborús küszöb alatti elrettentő eszközökre. Ugyanakkor az elrettentés hagyományos, elsősorban katonai erőn alapuló eszközei és eljárásai egy hibrid támadás esetén is létfontosságúak. Egyrészt csökkentik annak valószínűségét, hogy a támadó átlépi a háborús küszöböt, másrészt a hibrid támadásokra is visszatartó hatásuk van, különösen akkor, ha a támadó nem biztos abban, hogy hol is van az a küszöb, amely fölött már súlyos következményekkel járó, katonai eszközökkel végrehajtott válaszcsepásra kell számítania.

Olyan ellenfelekkel szemben, mint Oroszország vagy Kína, csak a nagy és erős államok képesek önállóan elrettentő eljárásokat alkalmazni. A legtöbb állam számára ez csak nemzetközi támogatással járható út. A megtámadott állam elsősorban nyilván szövetségeseitől számíthat e támogatásra, de a mai nemzetközi környezetben nem elhanyagolható az erkölcsi és a gazdasági nyomás sem, amelyet más szervezetek (például az Európai Unió, az ENSZ) képesek gyakorolni a támadóra.

³⁰ Uo.

³¹ Kiss Álmos Péter: Az első indiai–pakisztáni háború, 1947–48. Hadtudomány, 2010/elektronikus szám. http://mhft.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_16.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 11.)

³² Siddhartha Mahanta: These Baltic Militias Are Ready For War With Russia. The Atlantic, 16. 11. 2017. <https://www.theatlantic.com/photo/2017/11/baltic-anti-russian-militia/545465/>; Stephen J. Flanagan et al.: Deterring Russian Aggression in the Baltic States through Resilience and Resistance. RAND, Santa Monica, 2019. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2700/RR2779/RAND_RR2779.pdf (Letöltések időpontja: 2021. 02. 11.)

Az elrettentésnek két tág kategóriáját különböztethetjük meg: elrettentés a műveletek ellehetetlenítésével és elrettentés fájdalomkózással.³³

Az *elrettentés a műveletek ellehetetlenítésével (deterrence by denial)* során a védekező fél olyan körülményeket teremt, amelyek megakadályozzák a támadót, hogy elérje célját. A hibrid hadviselés komplikációi ellenére a támadó felismerése és céljainak, képességeinek azonosítása sokkal inkább politikai, semmint gyakorlati kihívás. Ezek alapján a megtámadott államnak lehetősége van – az általános készenlét megteremtése mellett – megszüntetni vagy fokozottan védeni azokat a kritikus gyengeségeket, amelyekre a támadó valószínűleg koncentrálni fog.

Az előző alfejezetben javasolt intézkedések végrehajtása nagy előrelépés ebbe az irányba, mert olyan műveleti környezetet teremt, amely nem kedvez a hibrid műveleteknek. Egyrészt a támadó olyan kidolgozott stratégiával és felderítő-, elhárító és védelmi rendszerekkel találja magát szemben, amelyek képesek időben felismeri a támadó szándékot, figyelmeztetni a politikai döntéshozókat, kidolgozni cselekvési változatokat és politikai döntés alapján végrehajtani azokat. Másrészt – ha a támadó mégis próbálkozik – kevés könnyen kihasználható kritikus gyengeséget tud azonosítani, mert a védekező állam hatóságai idejekorán felismerték azokat, és megtették a szükséges korrekciós lépéseket.

Az *elrettentés fájdalomkózással (deterrence by punishment)* meggyőzi a támadót, hogy célja eléréséhez túl magas árat kellene fizetnie, mert a megtámadott állam nemcsak képes, de kész is visszavágni és érzékeny veszteségeket tud okozni. Mindaddig, amíg a támadó műveletek a háborús küszöb alatt maradnak, észszerű dolog hasonló háborús küszöb alatti eszközökkel válaszolni. A támadónak ugyanúgy vannak kritikus gyengeségei, mint a megtámadott államnak. Ezeket az állam jól megválasztott hatalmi eszközeinek integrált és szinkronizált támadásával ugyanúgy ki lehet használni, mint ahogy a támadó teszi azt. A hatékony elrettentés kiindulópontja egyértelműen a támadó társadalmi alrendszerének elemzése a korábban említett PMESII szempontrendszer alapján. Mivel a támadó és a megtámadott állam kritikus gyengeségei között nincs szimmetria, várhatóan a támadás és az elrettentés célpontjai, eszközei és eljárásai között sem lesz az.

Az elrettentés akkor lehet sikeres, ha három, egymással dinamikus egyensúlyban levő, egymást folyamatosan befolyásoló és erősítő tényező: a képesség, a hitelesség és a kommunikáció érvényesül.

A *képesség* megteremtéséhez létre kell hozni azokat az eszközöket és eljárásokat, amelyekkel megbízható módon, idejekorán felismerhető a lehetséges hibrid fenyegetések széles spektruma. Létre kell hozni a kritikus gyengeségek megszüntetéséhez vagy támadásuk kivédéséhez szükséges eszközök széles tárházát. Az állam DIME hatalmi eszközrendszerén belül létre kell hozni a támadó kritikus gyengeségeit kihasználó eszközöket (például jelentős hekkképességet), amelyek összehangolt alkalmazásával válaszolni lehet a támadásra. Létre kell hozni azt a szervezeti kultúrát és koordinációs mechanizmust, amely lehetővé teszi a hibrid támadás elrettentést átfogó, összkormányzati és többnemzeti megközelítéssel.

³³ Heine Sørensen – Dorthe Bach Nyemann: Going Beyond Resilience: A revitalized approach to countering hybrid threats. Hybrid CoE Strategic Analysis 13., 11. 2018. <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/Strategic-analysis-13-Sorensen-Nyeman.pdf>; Can hybrid attacks be deterred? And if so, how do we do it? MCDC Countering Hybrid Warfare Project information note, 03. 2018. <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2019/03/CHW-Information-Note-Can-Hybrid-Attacks-be-Deterred.pdf> (Letöltések időpontja: 2021. 02. 12.); Monaghan et al.: i. m. 35–49.

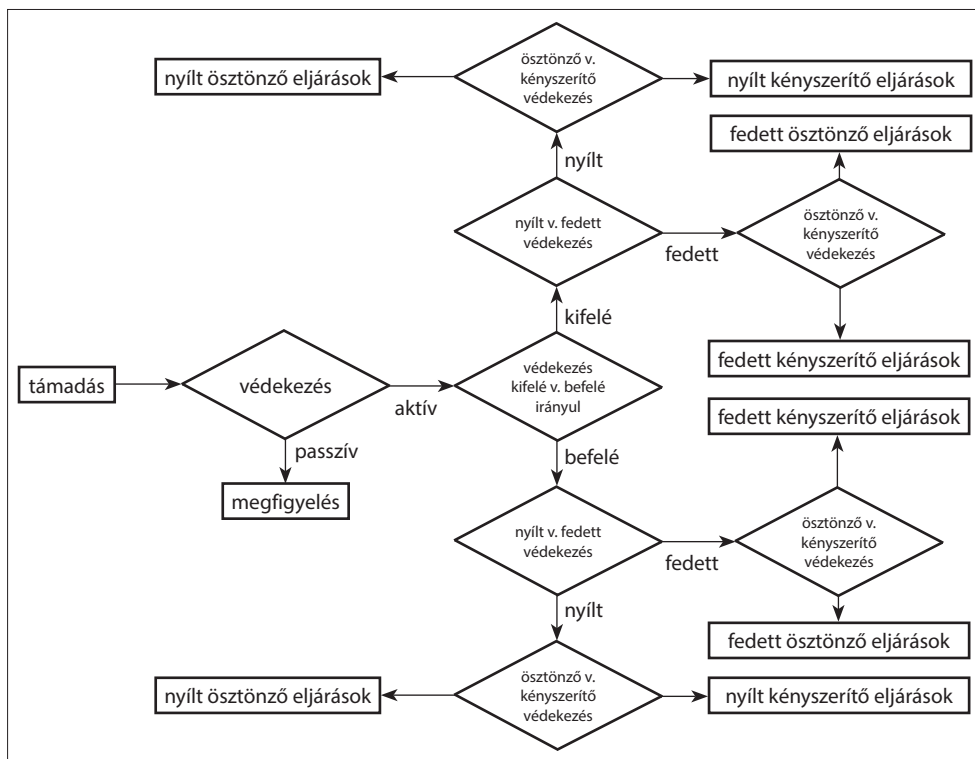
A *hitelesség* megteremtéséhez létre kell hozni az állam DIME hatalmi eszközeivel végrehajtható, de háborús küszöb alatti, összehangolt válaszcsepások cselekvési változatait, melyek politikai szempontból megvalósíthatók, és világosan jelzik az elszántságot. Meg kell erősíteni az elrettentő műveleteket támogató tényezőket (például a társadalom veszélytudatát és ellenálló képességét). Fel kell készülni a közös védekezésre és a többnemzeti tevékenységre a nemzetközi szövetségek és szerződések keretein belül. Meg kell határozni realisztikus és világosan felismerhető küszöbértékeket, amelyeken túl a támadónak számítania kell valamilyen válaszcsepásra. Mivel lehetetlen mindig minden hibrid támadást idejekorán felismerni és elrettentő eszközöket alkalmazni, ezért a túl alacsonyan meghatározott küszöbértékek tarthatatlanok lesznek, és a hitelességet fogják rontani. A tevékenység és a narratíva közötti szoros kapcsolat a hitelesség egyik alapfeltétele – ugyanakkor érdemes megfontolni, hogy a kiszámíthatatlanság is hatékony elrettentő tényező.

A *kommunikáció* tudatja a potenciális támadóval, hogy tevékenysége nem kockázatmentes. E kategóriában meg kell fontolni, hogy egy adott támadóval szemben a nyílt és világos kommunikáció vagy a nem egyértelmű helyzetet teremtő kommunikáció az eredményesebb. Ha a támadó ismeri a világosan és érthetően meghatározott küszöbértékeket, akkor kevésbé valószínű, hogy elszámítja magát, és a hibrid támadás háborús konfliktussá válik. Ugyanakkor az előre meghúzott határok ismerete növeli a határig elmenő támadás valószínűségét. A rejtett vagy nem elég világosan meghúzott határok elrettenthetik a támadót, mert kiszámíthatatlan helyzetet teremtenek, de tág lehetőséget nyújtanak a támadónak, hogy elszámítsa magát. Ugyanúgy, mint az állami funkciók más területein, a stratégiai kommunikáció kulcsai a hibrid támadás elrettentése során is a célközönség ismerete, az információs környezet kihasználása, valamint a narratíva és a tevékenység összkormányzati összehangolása.

A védekezés

Ha az elrettentés nem jár sikerrel, akkor a megtámadott államnak az eddigieknél határozottabb, erőteljesebb választ kell adnia a támadásra. Ez nem egyszerű feladat, mert a hibrid támadó igyekszik olyan helyzetet teremteni, amely pontosan a határozott, erőteljes válaszok és ellenintézkedések kidolgozását és végrehajtását nehezíti meg. Ennek ellenére a megtámadott állam nem teljesen kiszolgáltatott, vannak lehetőségei fájdalomt okozni, és ezzel az ellenfelet a támadás feladására kényszeríteni. A védekező eljárások végrehajtását megelőző döntéseket egy folyamatábrával (2. ábra) lehet illusztrálni.

A védekezés első lépéseként el kell dönteni, hogy egyáltalán indokolt-e, szükséges-e a válasz, és az eléri-e a célját, vagy nagyobb kárt okoz, mint figyelmen kívül hagyni a támadást. Nem minden hibrid támadás kíván erőteljes választ. Ha a támadás hatása csekély, ha nem lépi át a korábban meghatározott küszöbértéket, ha nem sérül a kormányzás folyamatossága és nem csökken az önálló tevékenységi képesség (tehát az első stratégiai cél megvalósul), akkor a támadást akár válasz nélkül is lehet hagyni – de ebben az esetben fokozottan figyelni kell a helyzet alakulását. Még egy küszöbértéket átlépő, hatékony támadást is indokolt lehet válasz nélkül hagyni, ha ez megakadályozza, hogy a támadó elérje célját (például a médiavisszhangot, a propagandasikert). Mérlegelni kell azt is, hogy egy határozott és erőteljes válasz mennyire veszélyeztet egyéb nemzetközi kapcsolatokat, a támadóhoz fűződő gazdasági, kulturális, etnikai és ezer más kapcsolatot, és mennyire valószínű az eszkaláció. Kockázatos döntés a támadást válasz nélkül hagyni, mert arra készítheti a támadót, hogy tovább próbálkozzon, és akár a támadás intenzitását is növelje.

2. ábra A hibrid támadás elleni védekezés döntési folyamata (Készítette a szerző)

A védekezés lehet befelé, a megtámadott állam lakossága és döntéshozói felé irányuló, például a nemzeti ellenálló képesség megerősítése, a belbiztonsági szervek fokozott tevékenysége, széles körű tájékoztatás a támadó tevékenységéről, a dezinformációról és az ellenérdekelt propagandáról. De a védekezés lehet egy ellentámadás is, amely megtorló vagy figyelmeztető szándékkal kifelé, a támadó felé irányul. Jó példa erre az izraeli vízellátó rendszer elleni iráni kibertámadás (2020. április), amelyet az izraeliek sikerrel hártottak, majd válaszként rendszerösszeomlást idéztek elő az iráni Sahíd Radzsai kikötő számítógéphálózatában, és napokra megbénították a kikötő forgalmát.³⁴

A védekező lépések lehetnek nyíltak vagy fedettek. A nyílt védekezéssel a megtámadott fél felhívja a figyelmet a támadásra, a támadó kiletére és módszereire, valamint a védekezés tényére, módszerére és eredményére. Ezzel megszerezheti a hazai közvélemény és a nemzetközi közösség – elsősorban a szövetségesek – támogatását. A nyílt védekezés kockázata, hogy a védekező eljárásokat az egyes célközönségek (különösen a nemzetközi közvélemény

³⁴ Tzvi Joffe – Yonah Jeremy Bob: Iran, Israel cyberattack exchange may continue. The Jerusalem Post, 02. 06. 2020. <https://www.jpost.com/israel-news/iran-cyberattack-on-israel-tried-to-increase-chlorine-in-water-report-629910>; Mehul Srivastava et al.: Israel-Iran attacks: 'Cyber winter is coming'. Financial Times, 31. 05. 2020. <https://www.ft.com/content/3ea57426-40e2-42da-9e2c-97b0e39dd967>; Joby Warrick – Ellen Nakashima: Officials: Israel linked to a disruptive cyberattack on Iranian port facility. The Washington Post, 18. 05. 2020. https://www.washingtonpost.com/national-security/officials-israel-linked-to-a-disruptive-cyberattack-on-iranian-port-facility/2020/05/18/9d1da866-9942-11ea-89fd-28fb313d1886_story.html (Letöltések időpontja: 2020. 12. 13.)

egyés szegmensei) eltérő módon értékelik, és a megtámadott felet fogják hibáztatni a hatásos védekezés következményeiért. A fedett védekezés lényege, hogy akár le is tagadható, mert kevesen ismerik a valós tényeket, és nincs egyértelmű bizonyíték sem a műveletre, sem a végrehajtó kilétére. Hatásos figyelmeztetés lehet a támadó döntéshozói számára, és megakadályozhatja a további hibrid támadásokat is, ha közvetlen fizikai következményei vannak. Hátránya, hogy a védekező fél átengedi a nyilvános narratíva fölötti ellenőrzést a támadónak.

További eldöntendő kérdés, hogy a védekezés elsősorban fájdalmat okozó, kényszerítő jellegű ellentámadás, vagy együttműködést kiváltó ösztönző legyen. Az ellentámadásban rejlő kockázat a nem szándékolt vertikális eszkaláció, de ugyanez lehet az ösztönzők alkalmazásának következménye is, ha a támadó azt gyengéségnek tekinti. A kényszerítő és ösztönző eszközök együttes alkalmazása lehet a legsikeresebb, különösen akkor, ha a védekező fél kreatív módon alkalmazza az állami hatalom eszközeit a támadó társadalmi alrendszerének gyengéségeivel szemben. A támadás és az ellentámadás legkritikább esetben szimmetrikus: mind a támadó, mind a védekező az ellenfél kritikus gyengéségeit veszi célba saját hatalmi eszközei közül a legerősebbekkel. Kivételes esetnek tekinthetjük a korábban idézett iráni kibertámadást az izraeli infrastruktúra ellen, amire egy izraeli kibertámadás volt a válasz az iráni infrastruktúra ellen.

A fentiek egyszerűnek tűnnek, de a valóságban a döntési folyamat rendkívül bonyolult, mert abban részt kell venniük az állam hatalmi eszközeit felügyelő tárcáknak és kormányservezeteknek, melyek a mindennapi politikában egymással versenyeznek és egymástól silószerűen elkülönülnek. De részt vesznek benne nem állami szervezetek és intézmények is, amelyeket a központi hatalom csak korlátozottan tud irányítani és ellenőrizni. A döntésekhez figyelembe kell venni számtalan tényezőt, és meg kell barátkozni a gondolattal, hogy a döntést megalapozó információk valószínűleg hiányosak. El kell fogadni, hogy lesznek helytelen döntések, és egyes helytelen döntések eszkalációhoz vezethetnek.

BEFEJEZÉS

Minden állam társadalmi alrendszerében vannak sebezhető pontok. Ezeknek mindaddig csak belpolitikai jelentőségük van, amíg egy külső vagy belső ellenség/ellenfél ki nem használja azokat az állami hatalom meggyengítésére, a kormány tekintélyének rombolására, a társadalom bomlasztására, katonai, politikai vagy gazdasági előnyök kieroszakolására. Magyarország társadalmi alrendszerében is vannak kritikus gyengéségek, amelyeket egy ellenérdekelt fél – akár állami, akár nem állami szereplő – kihasználhat. Csak néhány kiragadott példa: a határon túli magyar kisebbségeket egy támadó túszként használhatja; a kritikus infrastruktúra egyes elemei sebezhetőek; az energiaellátás nagyrészt egy forrásra támaszkodik; erős a gazdasági koncentráció (a GDP 80%-át 50 vállalat termeli meg).³⁵

Oroszország – a walesi csúcstalálkozón azonosított keleti veszélyforrás – számára Magyarország vonzó célpont lehet, mert sikeres hibrid műveletekkel megronthatja az ország kapcsolatát a NATO-val és az Európai Unióval. Valószínűtlen, hogy ez bármelyik szervezet felbomlásához vezetne, de minden bizonnyal megnehezítené döntési folyamataikat.

A sebezhető pontok Magyarország társadalmi alrendszerében, a hibrid műveletek természetű és a NATO-támogatás bizonytalansága megköveteli, hogy a döntéshozó testületek

³⁵ Pataki János: Terrorizmus, mint biztonsági probléma, a kritikus infrastruktúra védelmi szabályainak tükrében. PhD-értekezés. NKE HDI, Budapest, 2017, 105. https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/FINAL_Pataki_muhelyvita_dolgozat.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 02. 11.)

és az ország biztonságát és stabilitását garantáló intézmények a lehető legtöbb ismerettel rendelkezzenek a hibrid hadviselésről. Ez a feladat viszont alapos elméleti és gyakorlati felkészülést igényel mind egyéni, mind intézményi szinten.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abbott, Katie: *Understanding and Countering Hybrid Warfare: Next Steps for the North Atlantic Treaty Organization*. University of Ottawa, Ottawa, 23. 03. 2016. <https://ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/34813/1/ABBOTT%2C%20Kathleen%2020161.pdf>
- AJP-5 – Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations. NOS, 05. 2019, 1–11. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/837082/dcdc_doctrine_nato_planning_of_ops_ajp_5.pdf
- Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11–12 July 2018. NATO E-Library, 11. 07. 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm
- Calha, Julio Miranda: *Hybrid Warfare: NATO's New Strategic Challenge?* NATO Parliamentary Assembly, 10. 10. 2015. <https://www.nato-pa.int/sites/default/files/documents/2015%20-%20166%20DSC%2015%20E%20BIS%20-%20HYBRID%20WARFARE%20-%20CALHA%20REPORT.docx>
- Can hybrid attacks be deterred? And if so, how do we do it? MCDC Countering Hybrid Warfare Project information note, 03. 2018. <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2019/03/CHW-Information-Note-Can-Hybrid-Attacks-be-Deterred.pdf>
- Cederberg, Aapo – Eronen, Pasi: *How can Societies be Defended against Hybrid Threats?* Strategic Security Analysis, 09. 2015. No. 9, Geneva Center for Security Policy. https://s3.us-east-2.amazonaws.com/defenddemocracy/uploads/documents/GCSP_Strategic_Security_Analysis_-_How_can_Societies_be_Defended_against_Hybrid_Threats.pdf
- Chambers, John: *Countering Gray-Zone Hybrid Threats: An Analysis of Russia's 'New Generation Warfare' and Implications for the US Army*. West Point, Modern War Institute, 10. 2016. <https://mwi.usma.edu/wp-content/uploads/2016/10/Countering-Gray-Zone-Hybrid-Threats.pdf>
- Comprehensive Operations Planning Directive. SHAPE, 04. 10. 2013, 1–8. <https://www.cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9>
- Cullen, Patric J. – Reichborn-Jennerud, Erik: *Understanding Hybrid Warfare*. MCDC project, 01. 2017. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf
- Flanagan, Stephen J. – Osburg, Jan – Binnendijk, Anika – Kepe, Marta – Radin, Andrew: *Deterring Russian Aggression in the Baltic States through Resilience and Resistance*. RAND, Santa Monica, 2019. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2700/RR2779/RAND_RR2779.pdf
- Hartmann, Uwe: *The Evolution of the Hybrid Threat, and Resilience as a Countermeasure*. Research Paper No. 139. NATO Defense College, Rome, 09. 2017. <http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=527>
- Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to Do? Konferencia, Stockholm, 14–15. 11. 2017. <http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1186265/FULLTEXT01.pdf>
- Keane, John: *Civil Society, Definitions and Approaches*. In: Anheier, Helmut – Toepler, Stefan (eds.): *International Encyclopedia of Civil Society*. Springer Science+Business Media, Berlin, 01. 2010, 461–454. http://www.johnkeane.net/wp-content/uploads/2009/01/jk_civil_society_definitions_encyclopedia.pdf

- King, Charles – Melvin, Neil J.: *Diaspora Politics: Ethnic Linkages, Foreign Policy, and Security in Eurasia*. International Security, Winter 1999/2000, 108–138.
- Kiss Álmos Péter: *A hibrid hadviselés természetrajza*. Honvédségi Szemle, 2019/4., 17–37. <https://honvedelem.hu/images/media/5f58be696dc30542944535.pdf>
- Kiss Álmos Péter: *Az első indiai–pakisztáni háború, 1947–48*. Hadtudomány, 2010/elektronikus szám. http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_16.pdf
- Lekic, Slobodan: *First NATO counter-hybrid warfare team to deploy to Montenegro*. Stars and Stripes, 08. 11. 2019. <https://www.stripes.com/news/first-nato-counter-hybrid-warfare-team-to-deploy-to-montenegro-1.606562>
- Limnell, Jarno: *Countering Hybrid Threats: Role of Private Sector Increasingly Important – Shared Responsibility Needed*. Hybrid CoE, Helsinki, 28. 03. 2018. <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-strategic-analysis-6-countering-hybrid-threats-role-of-private-sector-increasingly-important-shared-responsibility-needed/>
- Lutsevych, Orysia: *Agents of the Russian World – Proxy Groups in the Contested Neighbourhood*. Chatham House, London, 04. 2016. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2016-04-14-agents-russian-world-lutsevych.pdf>
- Mahanta, Siddhartha: *These Baltic Militias Are Readying For War With Russia*. The Atlantic, 16. 11. 2017. <https://www.theatlantic.com/photo/2017/11/baltic-anti-russian-militia/545465/>
- Monaghan, Sean – Cullen, Patrick – Wegge, Njord: *Countering Hybrid Warfare*. MCDC project, 03. 2019. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/784299/concepts_mcdc_countering_hybrid_warfare.pdf
- NATO and New Ways of Warfare: Defeating Hybrid Threats. Konferencia, NATO Defense College, 29–30. 04. 2015. NDC Conference Report; Research Division – NATO Defense College; No. 03/15 – 05. 2015, Rome, 7–12. <https://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=453>
- NATO's response to hybrid threats. NATO E-Library, 08. 08. 2019. https://www.NATO.int/cps/en/NATOhq/topics_156338.htm
- Nemeth, William J.: *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*. Monterey: Naval Postgraduate School, 06. 2002. <https://core.ac.uk/download/pdf/36699567.pdf>
- Neville, Seth B.: *Russia and Hybrid Warfare: Identifying Critical Elements in Successful Applications of Hybrid Tactics*. Naval Postgraduate School, Monterey, 12. 2015. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/47827/15Dec_Neville_Seth.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pataki János: *Terrorizmus, mint biztonsági probléma, a kritikus infrastruktúra védelmi szabályainak tükrében*. PhD-értekezés. NKE HDI, Budapest, 2017. https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/FINAL_Pataki_muhelyvita_dolgozat.pdf
- Rácz András: *Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában*. KKI-Tanulmányok, 2014. <https://docplayer.hu/6612943-Oroszország-hibrid-haboruja-ukrajnaban.html>
- Rühle, Michael: *NATO's Response to Hybrid Threats*. Information Series Issue No. 148. National Institute for Public Policy, 04. 11. 2019. <https://www.nipp.org/wp-content/uploads/2019/11/IS-448.pdf>
- Simicskó István: *A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai*. Hadtudomány, 2017/3–4., 3–16. http://mhtt.eu/hadtudomany/2017/2017_3-4/Ht_201734_5-18.pdf; DOI: 10.17047/HADTUD.2017.27.3–4.3
- Sørensen, Heine – Nyemann, Dorthe Bach: *Going Beyond Resilience: A revitalized approach to countering hybrid threats*. Hybrid CoE Strategic Analysis 13., 11. 2018. <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/Strategic-analysis-13-Sorensen-Nyeman.pdf>
- Srivastava, Mehul – Bozorgmehr, Najmeh – Manson, Katrina: *Israel-Iran attacks: 'Cyber winter is coming'*. 31. 05. 2020. Financial Times. <https://www.ft.com/content/3ea57426-40e2-42da-9e2c-97b0e39dd967>

- Szőke Diána: *A NATO válasza a hibrid hadviselésre*. Honvédségi Szemle, 2019/4., 3–16. <https://honvedelem.hu/images/media/5f58be69abe13250603970.pdf>
- Thankey, Hasit: *Resilience and Civil Preparedness in a Changing Security Environment: A NATO Perspective*. In: Kiss, Peter A. (ed.): *National Resilience: Opportunities and Challenges in a Changing Security Environment*, konferencia, Budapest, 2018. 05. 9–10. https://htkh.mil.hu/kiadvanyok/national_resilience_proceedings.pdf
- Tzvi, Joffre – Yonah, Jeremy Bob: *Iran, Israel cyberattack exchange may continue*. The Jerusalem Post, 02. 06. 2020. <https://www.jpost.com/israel-news/iran-cyberattack-on-israel-tried-to-increase-chlorine-in-water-report-629910>
- Warrick, Joby – Nakashima, Ellen: *Officials: Israel linked to a disruptive cyberattack on Iranian port facility*. The Washington Post, 18. 05. 2020. https://www.washingtonpost.com/national-security/officials-israel-linked-to-a-disruptive-cyberattack-on-iranian-port-facility/2020/05/18/9d1da866-9942-11ea-89fd-28fb313d1886_story.html
- Wigell, Mikael: *Democratic Deterrence: How to Dissuade Hybrid Interference*. Finnish Institute of International Affairs, Helsinki, 09. 2019. https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2019/09/wp110_democratic-deterrence.pdf